

жовтень 2022 р.

Дуальна освіта
(від лат. dualis — подвійний) —
вид освіти, при якій
поєднується навчання осіб у
закладах освіти з навчанням на
робочих місцях на
підприємствах, в установах та
організаціях для набуття певної
кваліфікації.

Дуальна освіта

Бібліографічний покажчик
Бібліотека ЦНТУ
м. Кропивницький

Укладач: Найдьонова Олена
e-mail: elenova74@gmail.com

Дуальна освіта [Електронний ресурс] : бібліогр. покажч. / уклад. О. Найдьонова ; Центральноукраїн. нац. техн. ун-т, бібліотека. - Кропивницький : ЦНТУ, 2022. – 21 с.

Бібліографічний покажчик «Дуальна освіта» містить бібліографічні описи наукових досліджень вчених та фахівців з обраної теми. В них проаналізовані та обґрунтовані важливості дуальності освіти в професійній підготовці випускників вищих навчальних закладів. Здобувачі дуальної форми освіти мають більше шансів отримати своє перше робоче місце після здобуття освіти, а заклади вищої освіти підвищують свою конкурентоздатність на ринку освітніх послуг.

Бібліографічний покажчик анотований, доповнений посиланнями на цифрові ресурси, бібліографічний опис документів, відповідно ДСТУ 7.1:2006. Налічує 42 бібліографічних описа внесених мовою джерела. Бібліографічний покажчик адресовано широкому колу читачів.

ЗМІСТ

ВСТУП	2
НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА	4
НАУКОВІ ПУБЛІКАЦІЇ	5
МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЙ	18

Закон України "Про освіту"

Стаття 9.

10. Дуальна форма здобуття освіти - це спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти (в інших суб'єктів освітньої діяльності) з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття

певної кваліфікації, як правило, на основі договору.

«Дуальна форма здобуття професійної освіти – це спосіб навчання, за яким теоретичний матеріал опановується в закладі з педагогом, а практичне навчання проходить на виробництві. Такий підхід суттєво відрізняється від «практичних відпрацювань», оскільки в його основі не тільки закріплення теорії на практиці, а саме навчання в умовах виробництва. Рівень участі роботодавців у дуальній формі навчання становить найбільшу кількість у м. Києві, Житомирській, Львівській, Вінницькій. Хмельницькій та Рівненській областях.

Після випуску учні, які навчалися за дуальною формою, вміють працювати з технікою, розуміють усі технологічні процеси та мають досвід взаємодії з досвідченими фахівцями підприємств. Часто їм потім пропонують відкриті вакансії на цьому ж підприємстві, тож їхнє працевлаштування є досить високим.

ПЕРЕДУМОВИ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Батьківщиною дуальної освіти вважають Німеччину, яка запровадила навчання у пропорції «30% теорії, 70% – практики» ще в минулому сторіччі. Далі цей підхід запозичили в Європі, Канаді, Південній Кореї та Китаї.

В Україні дуальне навчання пілотували впродовж 2015-2017 років. Тоді здійснювався експеримент з організації навчально-виробничого процесу з елементами дуальної форми навчання на базі Вищого професійного училища №33 м. Києва (професія «Кухар»), Вищого професійного художнього училища м. Львова (професія «Маляр»), Вищого професійного училища машинобудування м. Запоріжжя (професія «Токар»).

Перший випуск трьох експериментальних груп засвідчив позитивні результати впровадження елементів дуальної форми навчання: високий рівень працевлаштування – до 97%, підвищення якості професійної підготовки на 12-17%, додаткові фінансові надходження – до 50 тис. грн у кожному закладі, зменшення витрат на комунальні послуги та витратні матеріали, більш стійка та взаємовигідна співпраця з роботодавцями.

СУЧАСНА ДУАЛЬНА ОСВІТА: ДАНІ ТА ЦИФРИ

У 2020/2021 навчальному році 217 закладів професійної освіти застосовують дуальну форму освіти.

Прийом на навчання за дуальною формою у 2020/2021 році становив 6 660 осіб у 192 закладах.

Від загальної кількості закладів професійної освіти найбільший відсоток тих, що впроваджували дуальну форму навчання у 2019/2020 навчальному році, становлять заклади Хмельницької області (78,6%), м. Києва (75%), Львівської (63,6%), Кіровоградської та Чернігівської (по 50 %) областей.

У 2020/2021 навчальному році професійну освіту за дуальною формою здобувають 12 395 осіб. Найбільша кількість учнів, які навчаються за дуальною формою освіти, у закладах Хмельницької області (877 осіб), Львівської (807), Вінницької (529), м. Києва (464).

Коли в березні 2020 року був запроваджений загальнонаціональний карантин з метою запобігання поширенню COVID-19, закладам, які навчають учнів за дуальною формою рекомендували перевести таких учнів на дистанційне навчання. Серед ресурсів, які підприємство могло надавати для підготовки – онлайн-платформи, навчальні фільми, інструкції підприємств тощо.»¹

«Восени 2020 року завершився перший рік пілотного проєкту із запровадження дуальної форми здобуття освіти в українських закладах освіти у партнерстві з малим, середнім та великим бізнесом. Рівень зацікавленості роботодавців у залученості до підготовки здобувачів ще на етапі їх навчання свідчить про потенціал розвитку дуальної форми здобуття освіти, особливо з технічних спеціальностей.

Наприклад, великий бізнес вже давно гостро відчуває дефіцит молодих фахівців технічних спеціальностей і відмічає невідповідність рівня їхньої підготовки вимогам ринку. Крім того, за деякими дефіцитними спеціальностями відбувається ще й критичне зменшення наповнюваності груп через зниження престижності таких професій.

Всі роботодавці погоджуються, що здобувачі мають отримувати ґрунтовні теоретичні знання та практичні навички ще під час навчання у закладі освіти. Вони також зазначають, що хотіли б мати можливість впливу на зміст освітніх програм і не лише у частині варіативної складової.»²

---

¹ МОН Дуальна освіта URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/reforma-profesijnovi-osviti/derzhavno-privatne-partnerstvo-ta-dualna-osvita/dualna-osvita>

² МОН Дуальна форма здобуття освіти у закладах вищої та фахової передвищої освіти очима роботодавців URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/dualna-forma-zdobuttya-osviti-u-zakladah-vishoyi-ta-fahovoyi-peredvishoyi-osviti-ochima-robotodavci>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18?find=1&text=%D0%B4%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0+%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0#w1_1

2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

3. Розпорядження КМУ від 19.09.2018 р. № 660-р «Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти»

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80#Text>

4. Розпорядження КМУ від 03.04.2019 р. № 214-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти»

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2019-%D1%80#Text>

5. Наказ МОН від 12.12.2019 р. № 1551 «Про затвердження Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти»

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-20#Text>

6. Розпорядження КМУ від 23.02.2022 р. № 286-р «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки»

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80?find=1&text=%D0%B4%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0+%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0#w1_3

7. **Ажажа, М. А. Управління процесом упровадження дуальної освіти в професійну підготовку майбутніх фахівців** [Електронний ресурс] / М. А. Ажажа // Публічне управління та митне адміністрування. – 2019. – № 1(20). – С. 14-24. – Режим доступу : <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2019/1/2.pdf> (дата звернення: 13.10.2022).

У статті розкрито сутність понять «дуальна освіта», «освітньо-професійне середовище»; висвітлено управлінський та педагогічний аспекти дуальної освіти в контексті модернізації освітньої галузі; визначено основні принципи дуальної освіти та чинники її впровадження у професійну підготовку майбутніх фахівців у закладах вищої освіти України. Акцентовано увагу на необхідності державного управління процесом упровадження дуальної освіти в професійну підготовку майбутніх фахівців.

8. **Васильєва, Т. А. Сценарне планування перспективного розвитку вітчизняного патерну менеджменту дуальної вищої освіти** [Електронний ресурс] / Т. А. Васильєва, О. Б. Давліканова // Вісник Сумського Державного Університету. Серія «Економіка». – Суми, 2020. – №2. – С. 203-212. – Режим доступу : https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/2_2020/25.pdf (дата звернення: 13.10.2022).

Оскільки в умовах ринкової економіки заклад вищої освіти (ЗВО) розглядається як надавач освітніх послуг в умовах конкуренції за фінансування, характер організації роботи ЗВО все більше нагадує бізнеспроцеси підприємства з надання послуг, зокрема й завдяки введенню показників ефективності у формулі розподілу видатків державного бюджету на вищу освіту, та мотивує заклади освіти до впровадження інновацій, зокрема дуальної форми здобуття освіти (ДФЗО). Приватні ЗВО тим більше мають бути зацікавлені в підвищенні надходжень від продажу своїх послуг шляхом залучення більшої кількості як здобувачів, так й інвестицій від суб'єктів господарювання. Однак, маємо зауважити, що лише один приватний заклад вищої освіти наразі бере участь в експерименті із запровадження дуальної форми здобуття освіти в Україні (Наказ Міністерства освіти і науки України №1296 від 15.10.2019), на противагу ситуації у Федеративній Республіці Німеччина, де значна частка дуальних ЗВО є приватними, а їх створення розглядається як бізнес-проект, відповідь на попит на ринку. В даній статті представлено оновлений прогноз поширення менеджменту дуальної вищої освіти (МДВО) в Україні на основі моделі дифузії інновацій Френка Басса, що враховує кілька факторів впливу. За умови відсутності державних фінансових чи податкових інструментів стимулювання соціально-орієнтованого партнерства в сфері освіти в умовах ринкової економіки країни, що розвивається, суб'єкти економічної діяльності з обережністю ставляться

до інвестицій в освіту, що зменшує кількість партнерів закладів вищої освіти для впровадження дуальної форми здобуття освіти. Крім того, самі заклади вищої освіти, на відміну від здобувачів освіти, не готові масово впроваджувати таку інновацію, оскільки вона вимагає запровадження нової системи менеджменту. Згідно розрахунків за формулою Басса, можна очікувати три можливих сценарії, з яких найбільш ймовірним є песимістичний, котрий передбачає запровадження менеджменту дуальної освіти у 55 закладах вищої освіти в наступні 15 років, що разом із 17 ЗВО-«новаторами», складе 25% ємності ринку послуг закладів вищої освіти.

9. **Габенко, І. М. Аспекти організації підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти** [Електронний ресурс] / І. М. Габенко // Теорія і методика професійної освіти. – 2019. – Т. 1. – Вип. 11. – С. 104-107. – Режим доступу : http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/11/part_1/24.pdf (дата звернення: 13.10.2022).

У статті розглянуто основні аспекти організації підготовки бакалаврів харчових технологій Сумського національного аграрного університету. Досліджено погляди щодо ефективності використання дуальної форми навчання в порівнянні з традиційною освітою. Наведена модель використання елементів дуальної форми в навчальному процесі підготовки фахівців зі спеціальності «Харчові технології» факультету харчових технологій. Обґрунтована доцільність впровадження елементів дуальної форми навчання в закладах вищої освіти.

10. **Грень, Л. М. Управління професійно-технічною освітою на державному та регіональному рівнях: зарубіжний досвід** [Електронний ресурс] / Л. М. Грень // Публічне управління та митне адміністрування. – 2019. – № 3(22). – С. 47 – 56. – Режим доступу : <https://bit.ly/3CKG78F> (дата звернення: 13.10.2022).

На підставі досвіду економічно розвинених країн (Сполучених Штатів Америки (США), Німеччини, Франції, Канади) з'ясовано, що є пряма залежність темпів удосконалення та розвитку виробництва від рівня професійної підготовки кадрів; розглянуто відповідальність урядів окремих штатів США за стан справ у галузі професійної освіти, при управліннях яких функціонують Бюро директора з питань професійної освіти, Ради професійного навчання, а на федеральному рівні – Бюро професійної освіти й освіти дорослих з підпорядкованим йому Національним науково-дослідним центром професійного навчання і Національна консультативна рада з фахової освіти. Розглянуто систему навчання у Німеччині, де підготовка кваліфікованих робітників здійснюється за дуальною формою навчання; з'ясовано, що держава контролює навчання у професійній школі, а торгово-промислова і ремісничка палати здійснюють контроль навчання на виробництві; доведено, що на підставі Закону про професійну освіту регламентуються права й обов'язки підприємця і того, хто навчається. Доведено сувору централізацію системи освіти

Франції, де підготовка кадрів у державних і приватних ліцеях перебуває під контролем держави; з'ясовано, що єдина стратегія в галузі професійного навчання розробляється міністерством професійної освіти, а відповідальність за фінансування професійних ліцеїв несе держава. З'ясовано, що у межах проєкту «Децентралізація управління професійним навчанням в Україні» було вивчено досвід канадської системи професійної освіти, яка, на відміну від української, є децентралізованою; доведено, що в Канаді в кожній провінції діє власна система професійної підготовки, проте управління ПТНЗ здійснюється за допомогою громадських формувань і у кожному закладі працює рада директорів (представників територіальної громади), яка здійснює стратегічне управління і до компетенції якої належить призначення і звільнення керівництва закладу професійної освіти. Обґрунтовано доцільність впровадження найкращого досвіду розвинених країн щодо управління вітчизняною професійно-технічною освітою на державному та регіональному рівнях, а саме:

- реалізацію дуальної форми навчання у професійно-технічних навчальних закладах;
- запровадження прямих фінансових стимулів для підприємств, які організують професійну підготовку, у формі надання пільг, відшкодування витрат на неї або грантів;
- упровадження механізмів посилення соціально-економічного захисту працівників та учнів професійно-технічної освіти.

11. Довгенко, Я. О. Впровадження дуальної освіти у виші: переваги та ризики [Електронний ресурс] / Я. О. Довгенко, Л. І. Яременко, Ю. В. Яременко // Економіка та суспільство. – 2021. – Вип. 28. – Режим доступу : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/511> (дата звернення: 13.10.2022).

Стаття присвячена аналізу переваг і ризиків впровадження дуальної освіти у виші. Досліджено теоретичні особливості методичних аспектів управління інноваційними процесами. Розкрито особливості дуальної форми навчання, досвід Германії та вітчизняні тенденції впровадження дуального навчання. Проаналізовано особливості та тенденції впровадження дуальної освіти в Україні, визначено переваги та ризики. Проведено SWOT-аналіз впровадження дуального навчання: аналіз ризиків та можливостей, слабких та сильних сторін впровадження зазначеної системи навчання. Проаналізовано основні етапи концепції підготовки магістрів за дуальною формою здобуття освіти у Центральнотериторіальному державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка. Результати проведеного SWOT аналізу можна реалізувати при розробці стратегії дуального навчання в університетах.

12. Думки роботодавців про дуальну освіту : аналітичний звіт : за результатами дослідження обізнаності роботодавців про дуальну форму здобуття освіти та досвіду участі у пілотному проєкті із її запровадження на

рівні фахової передвищої та вищої освіти України [Електронний ресурс] / О. В. Бучинська, О. Б. Давліканова, І. В. Лилик, А. Б. Чайковська. – Київ, 2020. – 98 с. – Режим доступу : <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/16664.pdf> (дата звернення: 13.10.2022).

У звіті подано аналіз результатів дослідження досвіду роботодавців, які беруть участь у пілотному проєкті із впровадження дуальної форми здобуття освіти у закладах фахової передвищої та вищої освіти України; описано підходи до організації співпраці із закладами фахової передвищої та вищої освіти України з метою підготовки здобувачів освіти за дуальною формою; вивчено думку роботодавців щодо переваг та недоліків такої форми, а також рівень готовності роботодавців України, які ще не мають такого досвіду, долучатися до підготовки здобувачів освіти за дуальною формою; розроблено рекомендації щодо створення сприятливих умов для поширення ДФЗО та зібрано дані для доопрацювання існуючої нормативної бази.

Призначено для роботодавців України та їх об'єднань, учасників пілотного проєкту, торгово-промислових палат, закладів фахової передвищої та вищої освіти, експертів у сфері освіти, здобувачів освіти, Директорату вищої освіти і освіти дорослих Міністерства освіти і науки України, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що опікуються питаннями освіти, й інших суб'єктів, зацікавлених у поширенні дуальної форми здобуття освіти в Україні.

13. Дуальна форма здобуття вищої освіти: методологічні підходи та особливості організації підготовки студентів за спеціальністю – 201 «Агрономія» [Електронний ресурс] / В. С. Хахула, О. С. Городецький, М. Б. Грабовський [та ін.] ; за ред. О. С. Городецького. – Біла Церква, 2019. – 25 с. – Режим доступу : https://btsau.edu.ua/sites/default/files/news/pdf/pologenna_navh_proces/dualna_0svita_abtf.pdf (дата звернення: 13.10.2022).

Викладено нормативно-правові акти, загальні положення та рекомендації запровадження дуальної форми здобуття вищої освіти студентами спеціальності – 201 «Агрономія». За участі керівників передових господарств: генерального директора ТОВ «Земля і воля» Бобровицького району Чернігівської області, Героя України Л.Г. Яковишина та ТОВ «Агрофірма «Колос» Сквирського району Київської області, кандидата с.-г. наук, доцента НУБІП, голови ради роботодавців БНАУ Л.В. Центиля розроблено орієнтовний навчальний план підготовки студентів за принципами дуальної форми здобуття вищої освіти та форми поточного і підсумкового контролю якості знань студентів.

14. Зінченко, С. М. Дуальна освіта як запорука соціального партнерства в професійній підготовці випускників вишів: зарубіжний досвід [Електронний ресурс] / С. М. Зінченко, А. Л. Зінченко // Наукові записки.

Серія: Педагогічні науки. – 2021. – Вип. 192. – С. 181-185. – Режим доступу : <https://pednauk.cuspu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/760/696>
(дата звернення: 13.10.2022).

У статті розглядаються сучасні підходи до визначення поняття «дуальна освіта», проаналізовані та обґрунтовані важливості дуальності освіти в професійній підготовці випускників вищих навчальних закладів в умовах соціального партнерства.

15. Кадемія, М. Ю. Дуальна освіта та інноваційні технології навчання [Електронний ресурс] / М. Ю. Кадемія, В. М. Кобися, А. П. Кобися // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Київ, Вінниця, 2019. – Вип. 54. – С. 99-104. – Режим доступу : <https://bit.ly/3EqfmZA>
(дата звернення: 13.10.2022).

У статті схарактеризована модель дуального професійного навчання з використанням технології змішаного навчання – «перевернутого навчання» у ВНЗ. Описано особливості вдосконалення системи професійного навчання та наукових досліджень на основі використання однієї з моделей змішаного навчання – «професійного навчання» в дуальній професійній підготовці, у межах якої реалізується практикоорієнтований та особистісноорієнтований підхід, значно підвищується мотивація до навчання, взаємодія між викладачем і студентами, зменшується розрив між теорією і практикою. На підставі аналізу здійснення професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах США, Німеччини, Австрії, Данії, Канаді, Іспанії та ін.. за дуальною моделлю з використанням змішаної технології – «перевернутого навчання» з'ясовано, що професійна підготовка фахівців буде відбуватися в реальних умовах виробництва, сприятиме якісному засвоєнню значних обсягів інформації, здійснення індивідуальної і колективної роботи студентів, розвитку комунікативних навичок студентів у тісному контакті між тими, хто навчається, викладачами і виробниками, зі знаннями виробничих і технологічних процесів за фахом. Важливим є поняття працевлаштування молодих фахівців, їх конкурентоспроможність на сучасному ринку праці за рахунок володіння великим обсягом професійних функцій. Отже, вивчення питань здійснення професійного навчання за дуальною моделлю з використанням інноваційних технологій навчання її впровадження на Україні в освітню систему потребує законодавчого і економічного регулювання, участі роботодавців у ній, формування готовності педагогічних кадрів, організаційно-методологічного забезпечення.

16. Коркуна, О. І. Сучасні процеси розвитку дуальної освіти: запорука стабільності кадрового потенціалу [Електронний ресурс] / О. І. Коркуна, І. І. Коркуна, О. Я. Цільник // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2018. – Вип. 4(132). – С. 90-94. – Режим доступу :

[http://ird.gov.ua/sep/sep20184\(132\)/sep20184\(132\)_090_KorkunaO,KorkunaI,Tsilynko.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20184(132)/sep20184(132)_090_KorkunaO,KorkunaI,Tsilynko.pdf) (дата звернення: 13.10.2022).

У статті охарактеризовано роль дуальної системи освіти в підвищенні якості кадрового потенціалу. Досліджено особливості розвитку дуальної системи навчання в деяких країнах світу. Визначено зв'язок теорії та практики у підготовці висококваліфікованого фахівця. Окреслено шляхи впровадження дуальної освіти у навчальних закладах України та визначено заходи, які необхідно провести на законодавчому рівні. Розглянуто фактори впливу дуальної освіти на міграційні процеси в Україні. Обґрунтовано необхідність запровадження нових підходів в організації підготовки фахівців на основі соціального партнерства підприємств і навчальних закладів. Запропоновано схему дуального навчання в Україні.

17. Кравченко, О. Л. Деякі аспекти історичного розвитку дуальної освіти у Європі [Електронний ресурс] / О. Л. Кравченко // Молодий вчений. Педагогічні науки. – 2020. – № 8(84) серпень. – С. 27-31. – Режим доступу : <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/761> (дата звернення: 13.10.2022).

У статті розглядаються історичні аспекти становлення й розвитку дуальної освіти у деяких європейських країнах. Вивчено досвід професійної та вищої освіти різних країн, зокрема розглянуто особливості професійної підготовки майбутніх фахівців у системі дуальної освіти. Дуальна освіта розглядається через призму узгодженої взаємодії теорії і практики. Наголошено, що саме «дуальна освіта» забезпечує тісний взаємозв'язок освітньої та виробничої сфери, здатна забезпечити узгодження педагогічних умов фахового навчання в освітньому та виробничому середовищах. Схарактеризовано переваги та недоліки дуальної освіти щодо традиційних навчальних систем. Проаналізовано особливості різних європейських дуальних програм. На основі вивчення європейського досвіду визначено перспективи розвитку дуальної освіти в Україні.

18. Кравченко, О. Л. Дуальна освіта в Україні: від концепції до практики [Електронний ресурс] / О. Л. Кравченко // Молодий вчений. Педагогічні науки. – 2021. – № 2(90) лютий. – С. 64-69. – Режим доступу : <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/373> (дата звернення: 13.10.2022).

В статті обґрунтовано концептуальні засади розвитку дуальної освіти в Україні. Визначено умови впровадження елементів дуальної форми здобуття освіти для підвищення продуктивності та якості підготовки фахівців з харчових технологій. Проаналізовано процес модернізації та удосконалення освітнього середовища на основі взаємодії та інтеграції навчальних закладів, виробництва, держави та здобувачів освіти. Дуальна освіта розглядається як одна з ефективних форм організації освітнього процесу, що інтегрує теоретичне й практичне навчання та здійснюється за безпосередньої участі працедавців і найбільш досвідчених

фахівців з підприємств. Відзначено, що дуальна форма здобуття освіти забезпечує безперервність та послідовність етапів навчання, гнучкість та варіативність змісту освітніх технологій, адаптивність й соціалізацію здобувачів освіти до мінливих умов виробничого середовища. Важливість розроблення Концепції підготовки фахівців з харчових технологій за дуальною формою здобуття освіти обумовлена тим, що рівноправне партнерство навчальних закладів, працедавців й здобувачів освіти, посилення практичної складової навчання є необхідними умовами для підготовки спеціалістів європейського рівня. Реалізація концептуальних положень передбачає підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців з харчових технологій, подолання проблем кадрового забезпечення, наближення освітнього процесу до запитів й вимог ринку праці, посилення ролі працедавців та їх впливу на освіту.

19.Кримчак, Л. Ю. Система дуальної освіти як умова якісної підготовки конкурентоспроможних професіоналів до ринку праці в Україні [Електронний ресурс] / Л. Ю. Кримчак // Теорія і методика професійної освіти. – 2019. – Т. 2. – Вип. 11. – С. 83-86. – Режим доступу : http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/11/part_2/20.pdf (дата звернення: 13.10.2022).

Стаття присвячена одній із актуальних проблем якісної підготовки конкурентоспроможних професіоналів до ринку праці – системі дуальної освіти у вищій школі України. Зокрема, розкривається сутність таких понять, як дуальна освіта, система дуальної освіти, переваги практико-орієнтованої дуальної освіти, якісна підготовка майбутніх професіоналів. Основна увага зосереджується на успішному досвіді країн Європи стосовно впровадження дуальної освіти. Висвітлюються результати перших експериментів, що стосуються впровадження дуальної освіти в освітніх закладах України. На основі аналізу найактуальніших документів, що характеризують особливості цієї системи в Німеччині, обґрунтовуються можливості впровадження елементів дуального навчання в Україні. Зазначається, що концепція дуальної освіти забезпечується єдністю між представниками уряду, бізнесу та закладами вищої освіти.

20.Лаврентьєва, О. Дуальна система професійної підготовки студентів у закладах освіти [Електронний ресурс] / О. Лаврентьєва, Л. Рибалко, О. Лакомова // Гуманітарний вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка : зб. наук. пр. – Полтава : ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка, 2018. – Вип. 4. – С. 13-26. – Режим доступу : <http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/3029/1/Poltava18.pdf> (дата звернення: 13.10.2022).

У статті порушено проблему дуальної системи професійної підготовки студентів у закладах освіти. Розкрито історію виникнення дуальної системи професійної підготовки в Європі та описано шляхи становлення і розквіту на 15 вітчизняних

освітянських теренах. Проаналізовано та узагальнено дуальну систему професійної підготовки у країнах ближнього і дальнього зарубіжжя. Схарактеризовано різновиди дуальної системи професійної підготовки у закладах вищої освіти Німеччини. Визначено та розкрито перспективи розвитку дуальної системи професійної підготовки студентів у закладах вищої освіти України.

21. Лебедєв, А. Базові принципи дуальної освіти та можливості їх реалізації в агротехнічних закладах України [Електронний ресурс] / А. Лебедєв, С. Лебедєв // Техніка і технологія АПК. – 2021. – № 4(121) грудень. – С. 26-30. – Режим доступу : http://www.ndipvt.com.ua/TiTAPK/2021/TTAPK%2021_04_tapk_2021web.pdf#page=26 (дата звернення: 13.10.2022).

У статті викладено проблеми дуальної освіти та запропонована концепція їх реалізації в агротехнічних закладах України. Відображена ефективність роботи кафедри «Трактори і автомобілі» ХНТУСГ ім. П. Василенка з Харківською філією УкрНДІПВТ ім. Л. Погорілого і навчальних центрів фірм John Deere та Case IH (США), створених дилерами цих фірм на кафедрі «Трактори і автомобілі» ХНТУСГ ім. П. Василенка. Обґрунтовані нові положення дуального навчання у агротехнічних закладах під час співпраці з роботодавцями.

22. Маринченко, Є. О. Дуальне навчання як важливий складник інноваційної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання [Електронний ресурс] / Є. О. Маринченко // Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: «Педагогічні науки». – 2019. – № 1. – С. 130-135. – Режим доступу : <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/3245> (дата звернення: 13.10.2022).

У статті розглядаються особливості специфіки та переваги дуального навчання перед традиційною системою підготовки майбутніх педагогів професійного навчання. Перераховано проблеми, які допоможе вирішити дуальна система навчання. Розглядається зарубіжний досвід впровадження елементів дуального навчання, яка демонструє високі показники якості освіти. Зроблено висновок, що елементи дуального навчання в сучасних умовах є однією з успішних моделей кооперації освіти і виробництва, яка може бути використана як інноваційний тип організації освітнього процесу у закладах вищої освіти.

23. Марценюк, Л. В. Дуальна освіта як засіб ефективного поєднання теорії та практики [Електронний ресурс] / Л. В. Марценюк, О. В. Груздев // Економіка та держава. – 2021. – № 3, С. 58 – 65. – Режим доступу : <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=4884&i=9> (дата звернення: 13.10.2022).

У статті визначено основні аспекти організації дуальної форми здобуття освіти в Україні. Проаналізовано моделі організації системи дуальної освіти в провідних країнах світу. Визначено, що саме дуальна форма може стати вирішенням проблем

сьогодення у взаємовідносинах між навчальним закладом, здобувачем освіти та роботодавцем. Метою статті є визначення переваг та недоліків дуальної освіти для всіх учасників її організації. Методика. Для вирішення даної наукової проблематики використано: структурний метод; порівняльний аналіз; абстрактно-логічне узагальнення. Результати. Здійснено аналіз сутності дуальної освіти, можливих моделей її організації, а також виявлено переваги та недоліки цієї форми здобуття освіти. Доведено, що впровадження дуальної форми здобуття освіти у є запорукою підвищення якості підготовки фахівців з урахуванням вимог роботодавців. Здобувачі дуальної форми освіти мають більше шансів отримати своє перше робоче місце після здобуття освіти. Заклади вищої освіти підвищують свою конкурентоздатність на ринку освітніх послуг, адже під час організації дуальної освіти відбудеться оновлення навчальних планів, які будуть пристосовані до потреб суб'єктів господарювання. Установи та організації, що співпрацюватимуть із закладами вищої освіти в межах організації дуальної форми навчання, підвищать свій імідж та рейтинг серед споживачів як передові осередки, що підтримують прогресивні форми навчання. Практична значимість: отримані результати можуть бути використані закладами вищої освіти, суб'єктами господарювання та здобувачами освіти в разі залучення до дуальної форми здобуття освіти.

24.Пелешко, М. Врахування потреб роботодавців в програмах дуальної освіти на основі цифрових технологій [Електронний ресурс] / М. Пелешко, М. Рашкевич, О. Смотр. – URL: <https://bit.ly/3EN7amn> (дата звернення: 13.10.2022).

У роботі проаналізований міжнародний досвід гармонізації потреб освіти та ринку праці, підкреслена концептуальна узгодженість світових та європейських класифікацій освіти та ринку праці, сформульовані ряд принципів та практичних рекомендацій щодо побудови цифрових інформаційних систем, що поєднують освітні та професійні кваліфікації, що в свою чергу створить передумови для підвищення якості підготовки фахівців шляхом більш повного врахування потреб працедавців, в першу чергу в програмах дуальної освіти.

25.Пешкова, Ганна Вчитися на роботі: як працюватиме дуальна освіта в Україні [Електронний ресурс] / Г. Пешкова // Український інтерес [сайт]. – 19.09.2018. – Режим доступу : <https://uain.press/articles/vchytysya-na-roboti-yak-zapratsyuye-dualna-osvita-v-ukrayini-943921> (дата звернення: 13.10.2022).

Україна – надзвичайно освічена країна: ми посідаємо четверте місце в світі за кількістю громадян із вищою освітою. Однак за якістю підготовки персоналу в компаніях та організаціях ми 94-ті, а дипломи припадають пилом у 80% громадян. Роботодавці скаржаться, що навіть магістри виявляються не готовими до роботи, а тому студентів доводиться перенавчати. Саме з цією проблемою і планує боротися уряд. Міністерка освіти і науки Лілія Гриневич презентувала на засіданні уряду

концепцію дуальної освіти, а міністри погодилися її впровадити – поки у вигляді експерименту. «Український інтерес» розібрався, що ж це за форма навчання та як бізнес може покращити якість української освіти.

26. Романишина, О. Я. Дуальна освіта як одна з умов формування професійної компетентності техніків-технологів [Електронний ресурс] / О. Я. Романишина, А. Ю. Дундюк // Науковий вісник Ужгородського університету : зб. наук. пр. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород : Говерла, 2021. – Вип. 1(48). – С. 361-364. – Режим доступу : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/37600> (дата звернення: 13.10.2022).

У статті проаналізовано розвиток дуальної освіти як однієї з умов формування професійної компетентності. На основі аналізу Закону України «Про освіту» встановлено, що у дуальній формі здобуття освіти передбачається поєднання навчання осіб у закладах освіти з навчанням на робочих місцях на підприємствах для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору. Висвітлено розвиток дуальної освіти в Німеччині, яка є одним з лідерів за рівнем кваліфікації кадрів і зразком для всього Європейського союзу і для України також. Розкрито сутність і значення дуальної системи освіти для професійної підготовки молоді. Висвітлено низку переваг і проблем, які можуть виникати при застосуванні цієї форми навчання на практиці в Україні. Встановлено, що у сучасному освітньому процесі для здобувача освіти дуальна форма навчання має відчутні переваги. Автором зазначено, що дуальна форма здобуття освіти не повинна охоплювати всіх студентів, які навчаються. Тому метою дослідження є розкриття сутності та значення дуальної системи освіти для професійної підготовки техніків-технологів автомобільного транспорту та висвітлення її переваг у професійній освіті. Для дослідження умов формування професійної компетентності техніків-технологів були використані такі методи: теоретичні – синтез, аналіз, узагальнення; емпіричні – спостереження, бесіди, анкетування, тестування, інтерв'ювання, опитування. Упровадження елементів дуальної системи у професійну підготовку робітничих кадрів України уможливило постійне оновлення змісту професійної освіти, орієнтацію на ринок праці, удосконалення професіоналізму педагогічних працівників.

27. Ситник, О. Ю. Взаємодія роботодавців та вищих навчальних закладів в контексті стабілізації освітніх міграційних потоків [Електронний ресурс] / О. Ю. Ситник // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки : зб. наук. пр. - Кропивницький : ЦНТУ, 2017. - Вип. 32. - С. 123-131. – Режим доступу : <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/7466> (дата звернення: 13.10.2022).

В статті розглянуто особливості та векторна спрямованість освітньої міграції населення України. Проаналізовано динаміку освітньої міграції в Україні за роки

державної незалежності. Визначено основні причини процесу поширення освітньої міграції та її наслідки. Акцентовано увагу на дисбалансі ринку праці та освіти. Визначено основні заходи щодо стабілізації освітніх міграційних потоків на міжнародному, державному, регіональному та рівні окремого навчального закладу. Запропоновано напрями взаємодії роботодавців та вищих навчальних закладів як засіб стабілізації освітніх міграційних потоків.

28.Сліпчишин, Лідія Дуальна освіта як інструмент підвищення якості викладання фахових дисциплін [Електронний ресурс] / Л. Сліпчишин // Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи : зб. наук. пр. – Київ, Львів, Бережани, Кельце. – 2022. – Вип. 10. – С. 12-18. – Режим доступу : http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/37177/2022-Duel_education_special_dys.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 13.10.2022).

Висвітлено досвід викладання фахових дисциплін в умовах дуальної форми навчання. Виокремлено основні проблеми і чинники на якість професійної підготовки випускників вищої школи в Україні. Встановлено, що викладання фахових дисциплін в умовах дуальної форми навчання є важливим важелем впливу на якість професійної підготовки. Розглянуто досвід викладання фахових дисциплін при підготовці педагогів професійного навчання в університеті м. Констанца (Німеччина).

29.Тамаркіна, Ольга Дуальна освіта: складнощі впровадження [Електронний ресурс] / О. Тамаркіна // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2022. – Т. 4. – Вип. 47. – С. 222-225. – Режим доступу : http://www.aphn-journal.in.ua/archive/47_2022/part_4/37.pdf (дата звернення: 13.10.2022).

У період ринкової трансформації економіки та масовізації вищої освіти відбулося знецінення традицій практичної підготовки здобувачів освіти, поширилися імітація та фальсифікація практики, чимало організацій взагалі відмовилися працювати зі студентами, посилаючись на збереження комерційної таємниці або складні конкурентні обставини. Внаслідок корпоратизації та приватизації держава втратила більшість важелів адміністративного впливу на підприємства, які дозволяли розглядати практичну підготовку студентів у поза-економічній площині, а податкові та інші ринкові преференції не набули сталості та після впровадження швидко скасовуються з міркувань бюджетної консолідації та запобігання корупції. Позитивні приклади останнього десятиліття нерозривно пов'язані з розвитком великих корпорацій, браком підготовлених вітчизняних фахівців із сучасним мисленням для досягнення їхніх бізнес-цілей і початком реального усвідомлення соціальної відповідальності бізнесу. Значна частина цих прикладів стосується сировинних галузей, енергетики, сільського господарства, є помітною на рівні професійної (професійно-технічної) освіти на тлі поодиноких

проектів у сфері вищої освіти. Одним із векторів реформування освіти сьогодні є запровадження дуальної форми навчання, хоча деякі науковці стверджують, що дуальна освіта є прерогативою професійної освіти й уже не новим явищем у системі національної освіти, проте сьогодні така форма здобуття освіти набуває нового значення й охоплює і заклади вищої освіти. У впровадженні дуальної форми освіти заклад освіти та роботодавець є рівноправними партнерами. Заклади вищої освіти підвищують свою конкурентоздатність на ринку освітніх послуг, адже під час організації дуальної освіти відбудеться оновлення навчальних планів, які будуть пристосовані до потреб суб'єктів господарювання. Роботодавець може брати участь у розробці робочих та індивідуальних навчальних планів та оцінювати результати кожного здобувача. Зацікавленість роботодавців у такій співпраці полягає у бажанні отримати молодого висококваліфікованого працівника, котрий максимально мотивований до роботи на підприємстві одразу після закінчення навчання.

30. Хомишин, Ірина Запровадження дуальної форми навчання у сфері вищої освіти України [Електронний ресурс] / І. Хомишин // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : «Юридичні науки». – 2020. – Т. 7. – № 1. – С. 120-126. – Режим доступу : <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/may/21497/21.pdf> (дата звернення: 13.10.2022).

У статті окреслено проблеми, з якими зіткнулась система освіти і ринок праці, наголошено на недостатньому рівні готовності випускників закладів освіти до професійної діяльності. Здійснено аналіз нормативно-правової бази для запровадження дуальної форми здобуття освіти. Визначено найпоширеніші методи співпраці ЗВО та підприємств і організацій у зарубіжних країнах. Наголошено, що для успішної реалізації здобуття освіти за дуальною формою потрібна синергія зусиль закладів освіти, роботодавців та студентів та виокремлено завдання, які сьогодні стоять перед усіма стейкхолдерами у сфері освіти.

31. Черкашин, С. В. Дуальна освіта в Німеччині як спосіб поглиблення практичної спрямованості вищої освіти [Електронний ресурс] / С. В. Черкашин // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – 2021. – Т. 2. – Вип. 84. – С. 116-121. – Режим доступу : <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/36884> (дата звернення: 13.10.2022).

Понад 40 років тому, у середині 1970-х років, у ФРН завершився процес так званої експансії вищої освіти, яка задовольнила потреби суспільства у різкому збільшенні кількості працівників із вищою освітою. Однак світова енергетична криза на початку 1970-х роках змусила німецькі бізнесові й урядові кола змінити пріоритети в економічній, соціальній й освітній політиці. Тим не менш, попри нестачу державних коштів для вищої освіти й очевидну хибність політики освітньої

експансії, яка призводила до надлишку фахівців з академічною освітою на національному ринку праці, викликаній невідповідністю набутої кваліфікації новим потребам економіки й соціальної сфери, експансію було продовжено. Корпорації вимагали скорочення строків підготовки висококваліфікованих працівників, внесення змін до навчальних програм університетів і вищих професійно-технічних шкіл, корекції державного реєстру кваліфікацій, поглиблення практичної спрямованості вищої освіти й набуття студентами практичного досвіду роботи з метою прискорення процесу засвоєння ними підприємницької культури і, таким чином, прискорення процесу їхньої адаптації до умов професійної діяльності. Відповіддю на ці вимоги було створення «професійних академій», проте зазначені проблеми не були подолані, а лише загострилися уже на початку 1990-х рр. на тлі глобалізаційних процесів у постіндустріальну епоху та формування знаннєвого суспільства. На початку 2000-х рр. були впроваджені дуальні навчальні програми, які передбачали довготривалу практичну підготовку студентів на підприємствах, яка чергувалась з етапами теоретичної підготовки у ЗВО. Дуальна освіта стала невід'ємним елементом третинної галузі освіти ФРН, набула значної популярності серед молоді, задовольнила попит німецького ринку праці у фахівцях із певною кваліфікацією та перетворилася на «експортний шлягер» Німеччини.

32. Чумак, О. О. Дуальна освіта як перспектива розвитку вищої школи України [Електронний ресурс] / О. О. Чумак, Т. С. Плачинда // Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2018. - С. 143-149. – Режим доступу : <https://dspace.sfa.org.ua/handle/123456789/1045> (дата звернення: 13.10.2022).

Аналізуються поняття «дуальність» і «дуальна система». Вивчається закордонний досвід щодо дуальної системи навчання у вищих закладах освіти, зокрема у льотних школах європейських країн. Зауважується, що дуальне навчання у вищій школі може бути визначено як поєднання формальної і неформальної освіти. Наголошується, що дуальна система забезпечує рівновагу між попитом та пропозицією фахівців на ринку праці. Окреслюються перспективні шляхи впровадження дуальної системи навчання у вітчизняних вищих школах.

33. Шуляк, С. О. Професійна підготовка фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи в контексті реалізації дуальної освіти [Електронний ресурс] / С. О. Шуляк // Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. – 2018. – № 1(33). – С. 184-187. – Режим доступу : http://217.77.221.199/bitstream/123456789/813/1/%D0%A8%D1%83%D0%BB%D1%8F%D0%BA_184-187.pdf (дата звернення: 13.10.2022).

У статті досліджено проблему модернізації вищої освіти в Україні в контексті запровадження дуального навчання. Репрезентовано досвід кафедри інформаційної, бібліотечної та архівної справи ВП «Миколаївська філія Київського

національного університету культури і мистецтв» з упровадження дуальної моделі професійної підготовки фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

34. **Яковчук, О. Л. Функціонування моделей дуальної форми здобуття освіти як ефективний спосіб підвищення конкурентоспроможності системи вищої освіти України** [Електронний ресурс] / О. Л. Яковчук // Молодий вчений. Педагогічні науки. – 2019. – № 4(68) квітень. – С. 86-90. – Режим доступу : <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2906> (дата звернення: 13.10.2022).

Сучасний ринок праці вимагає висококваліфікованих фахівців, здатних до інноваційної діяльності. За таких умов постає проблема реорганізації системи підготовки майбутніх фахівців, впровадження в навчальний процес нових освітніх моделей, удосконалення механізмів взаємодії освіти та ринку праці. Одним з факторів розв'язання цієї проблеми є впровадження різних моделей дуальної форми здобуття вищої освіти. У статті розкривається сутність сучасних моделей дуальної освіти, обґрунтовано доцільність впровадження дуальної форми здобуття освіти або її елементів у вищій школі. Проведено аналіз переваг та недоліків кожної з означених моделей. Вивчено позитивний світовий досвід впровадження дуальної освіти. Визначено теоретичні засади підвищення конкурентоспроможності вітчизняних закладів освіти за умови впровадження дуальності.

МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЙ

35. **Давліканова, О. Б. Перешкоди запровадженню в національному контексті дуальної форми здобуття освіти як інструменту підготовки конкурентоспроможної та затребуваної робочої сили** [Електронний ресурс] / О. Б. Давліканова // Освіта, перспективи зайнятості та стійкість ринків праці : зб. тез доп. учасн. міжнар. наук.-практ. конф., 17 груд. 2020 р., м. Київ. – Київ : ДУ «Ін-т екон. та прогнозування НАН України». – 2021. – С. 21-25. – Режим доступу : <http://ief.org.ua/docs/scc/18.pdf> (дата звернення: 13.10.2022).

З метою покращення взаємодії закладів освіти та роботодавців Міністерством освіти і науки України розпочато експеримент із запровадження дуальної форми здобуття освіти (ДФЗО). Досвід Німеччини – батьківщини дуальної освіти – свідчить, що такий формат співпраці компаній та закладів освіти є запорукою підготовки затребуваних на ринку праці спеціалістів, сприяє зниженню рівня безробіття серед молоді, вважається «містком», який полегшує перехід від здобуття освіти до трудової діяльності. Хоча переваги для роботодавців від запровадження навчання в компаніях у рамках дуальної форми здобуття освіти досить очевидні, не всі українські роботодавці готові до подібного.

36. **Давліканова, О. Б. Упровадження дуальної форми здобуття освіти: імплементація vs імітація** [Електронний ресурс] / О. Б. Давліканова // Актуальні проблеми технологічної і професійної освіти : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 14 трав. 2020 р., м. Глухів. – Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2020. – С. 129-131. – Режим доступу : http://tpgnpu.ho.ua/images/my_images/doc_pdf/vidavnictvo/mkonf_2020.pdf (дата звернення: 13.10.2022).

Європейська комісія очікує стрімкого зростання запиту на спеціалістів із вищою освітою та рекомендує закладам вищої освіти застосовувати інноваційні підходи, щоб залишатись актуальними в епоху економіки знань. У деяких рекомендаціях державам-членам підкреслюється необхідність посилення відповідності між змістом вищої освіти та вимогами до кваліфікації робочої сили в умовах сучасної економіки. Одним зі шляхів досягнення цієї мети є безперервне оновлення освітніх програм, інтеграція складової професійної освіти та навчання на рівні вищої освіти.

37. **Доценко, Н. В. Перспективи впровадження дуальної освіти для студентів навчальних закладів** [Електронний ресурс] / Н. В. Доценко, Т. М. Афанасьєва // Забезпечення якості вищої освіти : матеріали всеукр. наук.-метод. конф., м. Одеса, 10-12 квіт. 2019 р. – Одеса : ОНАХТ, 2019. – С. 86–89. – Режим доступу : <https://bit.ly/3VION1G> (дата звернення: 13.10.2022).

Дуальна форма навчання бакалаврів - це практикоорієнтоване навчання, побудоване на підґрунті соціального партнерства, спрямоване на формування нової моделі професійної підготовки фахівців. Таке навчання постійно супроводжується обов'язковими періодами виробничого навчання й виробничої практики, що запроваджується на базі підприємств, установ, організацій, та передбачає зміцнення зв'язків навчання з виробництвом, визначення провідної ролі та підвищення відповідальності роботодавців за якість підготовки кваліфікованих кадрів.

38. **Каричковський, В. Д. Вища освіта в умовах трансформаційних процесів** [Електронний ресурс] / В. Д. Каричковський, С. П. Каричковська // Інновації в сучасній освіті: український та світовий контекст : матеріали III Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 10 квіт. 2020 р., м. Умань. – Умань : Візаві, 2020. – С. 104-106. – Режим доступу : <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/13244> (дата звернення: 13.10.2022).

У статті доводиться, що гармонічне поєднання навчання у закладах вищої освіти з навчанням на робочих місцях з метою отримання відповідної кваліфікації реалізується через дуальну систему освіти, особливість якої полягає в тому, що бізнес є одним із головних учасників процесу: підприємство є замовником, воно ж і оцінює рівень підготовки випускників, і роботу навчального закладу.

При дуальній системі близько 50 % навчального часу студенти проводять на основі практичної підготовки, що дозволяє сформувати гнучкість, навички роботи в команді і забезпечує безперервність передачі знань.

39. **Кірдан, О. П. Дуальна форма навчання як інноваційна технологія у професійній підготовці майбутніх економістів у системі неперервної освіти** [Електронний ресурс] / О. П. Кірдан // Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Київ : КНУКіМ, 2019. – Ч. 2. – С. 60-62. – Режим доступу : <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/10820> (дата звернення: 13.10.2022).

Обґрунтовано доцільність використання дуальної форми навчання як інноваційної технології у професійній підготовці майбутніх економістів у системі неперервної освіти

40. **Кравченко, Л. В. Упровадження дуальної форми здобуття професійної освіти в закладах вищої освіти** [Електронний ресурс] / Л. В. Кравченко // Трудове навчання та технології: сучасні реалії та перспективи розвитку : матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. пам'яті акад. Д. О. Тхоржевського, 28 трав. 2021 р., м. Київ. – Київ, 2021. – С. 65-68. – Режим доступу : <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/13891> (дата звернення: 13.10.2022).

41. **Кравченко, О. Л. Історичні аспекти розвитку дуальної освіти в Європі** [Електронний ресурс] / О. Л. Кравченко URL: <https://www.sworld.com.ua/simpua15/32.pdf> (дата звернення: 13.10.2022).

Сучасна освіта передбачає відкритість для інноваційних процесів, а її розвиток вмотивований прогресом суспільства, держави та виробничого сектора. Проблема взаємодії освіти та виробництва залишається однією з актуальних. Безперервний розвиток виробничого середовища висуває нові вимоги перед ринком праці, а значить, зумовлює потребу у модернізації освітнього середовища. Невідповідність системи освіти до реальних запитів виробничого сектора та ринку праці мають неминучий характер, оскільки саме виробництво висуває вимоги до знань, вмінь, навичок випускників закладів освіти, вимагає наявності конкурентоспроможних кадрів, тобто є замовником послуг. Безумовно, у взаємовідношенні освіти, ринку праці та виробництва, саме останнє відіграє визначальну роль: потреба у фахівцях певних галузей виробництва залежить від попиту на їх продукцію та значущості цієї продукції для суспільства.

42. Хахула, Л. П. **Актуальні проблеми запровадження дуальної форми навчання в умовах інтернаціоналізації вищої освіти** [Електронний ресурс] / Л. П. Хахула // Актуальні питання інтернаціоналізації вищої освіти в Україні: лінгвістичний, правовий та психолого-педагогічний аспекти : матеріали міжнар. наук.-практ. онлайн-конф., 27-28 березня 2020 р., м. Біла Церква. – Біла Церква : БНАУ, 2020. – С. 46-48. – Режим доступу : http://193.138.93.8/bitstream/BNAU/5609/1/aktualni_problemy.pdf (дата звернення: 13.10.2022).

У статті окреслено шляхи впровадження дуальної освіти у закладах вищої освіти України та досліджено особливості розвитку дуальної системи навчання в умовах інтернаціоналізації вищої освіти. Визначено зв'язок теорії та практики у підготовці висококваліфікованого фахівця. Розглянуто перспективи можливої ліквідації наявного розриву між рівнем фахової підготовки у сучасних закладах вищої освіти та потребами і вимогами роботодавців з використанням зарубіжного досвіду з дуальної освіти